

УДК 811.161.2'243:378.147

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-3-39>**Антоніна ХАНЕЦЬКА,**

orcid.org/0000-0002-8051-2609

викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук
Одеського державного аграрного університету
(Одеса, Україна) antoninahanetskaya@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

В статті розглянуто мовне питання в сучасних реаліях та окреслено основні аспекти вивчення української як іноземної у закладах вищої освіти. Перераховано проблеми, з якими стикаються здобувачі-іноземці під час вивчення української мови як іноземної, такими як мала кількість висококваліфікованих працівників. Подано також проблемні питання, з якими стикаються викладачі у процесі викладання, зокрема з відсутністю однієї загальної програми та великою кількістю російськомовних підручників. Зазначено, що останні роки попит на вивчення української мови значно підвищився, тому викладачі активно займаються розробкою нових методик викладання та написанням підручників саме українською мовою. Таким чином українська педагогіка відходить від "російської" навчальної системи. Обговорено роль мотивації у процесі вивчення мови для здобувачів-іноземців. Також окреслена проблема використання мови-посередника під час проведення практичних занять. Зазначено, що її використання слід обмежити, оскільки тоді у здобувачів зникає потреба вивчати українську мову. Чим частіше здобувач буде послуговуватися мовою-посередником, тим менше лексичних одиниць він буде запам'ятовувати з дисципліни «Українська як іноземна». Використання мови-посередника можливе при поясненні нової лексики, однак не на постійній основі. Запропоновано перелік завдань, які можуть використовувати викладачі на практичних заняттях, щоб однаково розвивати слухання, говоріння та письмо. Такими завданнями є: читання готових текстів та відповіді на питання після них; читання та розігрування за ролями діалогів (теоретичних ситуацій, які можуть виникнути в процесі роботи, навчання, життя); написання нових слів замість пропусків у картках; доповнення речень, які можуть стосуватися тексту; написання самостійно діалогів відповідно до теми (побутові ситуації або ситуації з навчання, роботи).

Ключові слова: здобувачі, українська як іноземна, мова-посередник, практичні заняття, письмо, говоріння, слухання.

Antonina KHANETSKA,

orcid.org/0000-0002-8051-2609

Lecturer at the Department of Social Sciences and Humanities
Odessa State Agrarian University
(Odessa, Ukraine) antoninahanetskaya@gmail.com

PROBLEMS OF TEACHING THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE FOR HIGH SCHOOL STUDENTS

The article considers the language issue in modern realities and outlines the main aspects of studying Ukrainian as a foreign language in higher education institutions. Problems encountered by foreign learners while studying Ukrainian as a foreign language are listed, such as the low number of highly skilled workers. It also presents the problematic issues faced by teachers in the teaching process, in particular the lack of a common curriculum and the large number of Russian-language textbooks. It is noted that in recent years the demand for the study of the Ukrainian language has increased significantly, so teachers are actively engaged in developing new teaching methods and writing textbooks in Ukrainian. Thus, Ukrainian pedagogy departs from the "Russian" educational system. The role of motivation in the language learning process for foreign language learners is discussed. The problem of using language as a medium during practical activities is also outlined. It is noted that its use should be restricted, since then the learners will not need to learn Ukrainian. The more often the learner will use the intermediate language, the fewer lexical units he or she will memorize from the discipline «Ukrainian as a foreign language». The use of intermediate language is possible when explaining new vocabulary, but not on a permanent basis. A list of tasks that teachers can use in practical classes is suggested to develop listening, speaking, and writing equally. Such tasks are: reading ready-made texts and answering questions after them; reading and playing out the roles of dialogues (theoretical situations that may arise in the process of work, study, life); writing new words instead of gaps in cards; completing sentences that may relate to the text; writing dialogues independently according to the theme (household situations or situations from study, work).

Key words: learners, Ukrainian as a foreign language, intermediary language, practical classes, writing, speaking, listening.

Постановка проблеми. Мовне питання наразі вийшло на новий рівень, особливо це стосується української мови. Сучасні обставини вплинули не лише на використання, а й на викладання української мови як для здобувачів середньої так і вищої школи. У зв'язку з євроінтеграцією зріс попит на українську мову як іноземну. Нині багато людей не тільки відмежовують Україну від Росії територіально, оскільки раніше вважали, що етнічно ми одне ціле, а й прагнуть вивчати саме українську мову, без посередництва з російською. До 2014 року іноземці вважали, що російську вивчити легше та користуватися нею практичніше, оскільки її розуміють як в Москві, так і в Києві. Нині бачимо, що ситуація докорінно змінилася: багато іноземців стверджують, що вивчити українську легше та перспективніше. У закладах вищої освіти здобувачі-іноземці масово обирають українську як іноземну серед вибіркових дисциплін. Також в них виникає потреба у збільшенні саме практичних годин для здобувачів й, відповідно, виникає потреба у кваліфікованих працівниках. Все вищезгадане підвищує попит на розробку нових підручників з української мови як іноземної, оновлення робочих програм та планів занять у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині активно розвивається методика викладання української та іноземної. Багато лінгводидактів розробляють свої методики, зокрема це праці Л. Бей, Я. Гладир, І. Жовтоніжко, Л. Мацько, І. Кочан, А. Кулик, Б. Сокола, О. Тростинської та ін. Незважаючи на досить велику кількість праць проблеми викладання української як іноземної не вирішені остаточно, це й зумовлює мету нашого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є окреслити проблеми у методиці викладання української як іноземної та запропонувати свої методи їх вирішення. Також ми пропонуємо приклади власних завдань, які можуть бути корисними на заняттях з дисципліни.

Виклад основного матеріалу. Навчання іноземних здобувачів – це дуже клопітка робота, яка вимагає від викладача повної концентрації в процесі підготовки до занять та максимальної віддачі в аудиторії. Ми досліджували коло проблем, які виникають у процесі викладання і помітили, що нині деякі з них вже поступово вирішуються. В останні роки спостерігаємо ріст видання навчальних підручників, в яких матеріал подано цілком доступно та ґрунтовно (Буряк, 2017: 238, Мазурик, 2017: 288). Такі джерела дуже допомагають у процесі навчання, оскільки зараз немає однієї програми для викладання української

мови як іноземної. Зазначимо, що навчання здобувачів української мови також слід поєднувати з вивченням міжкультурної взаємодії та ментальних особливостей. Ці дві категорії тісно пов'язані між собою, оскільки заняття з іноземної мови – це перетин культур, тому що в кожному іноземному слові відображено фрагмент іноземної культури (Палінська, 2014: 92).

Неабияку роль у вивченні української мови як іноземної відіграє мотивація. Студент повинен сам бути зацікавленим у вивченні мови, відчувати необхідність у цьому. Якщо українська мова буде єдиним засобом спілкування у студентському середовищі, то її попит ростиме. Коли здобувачі мають альтернативу, то тоді вони є менш зацікавленими у вивченні саме української мови, тому що не бачать необхідності у цьому. В такій ситуації викладач має звернути увагу здобувачів на те, що вивчення мови їм необхідне для спілкування в держустановах та допоможе опрацьовувати професійну літературу. Проблема перекладу фахових текстів досі є невирішеною, тому доцільніше використовувати першоджерела, зокрема ті, які написані українською мовою.

Кожен із закладів вищої освіти (ЗВО) пропонує іноземним громадянам записатися на курси мовної підготовки, щоб потім в процесі навчання було простіше. На курсах в абітурієнтів є можливість з початкового підняти рівень володіння до елементарного, щоб вільно говорити на тему сім'ї, навчання, роботи. Під час навчання здобувачі можуть обрати серед вибіркових дисциплін «Українську мову як іноземну» або «Українську мову за професійним спрямуванням» щоб підвищити свій рівень до середнього.

На заняттях довузівської підготовки здобувачам часто пропонувалося вивчення російської мови, оскільки вона є «легшою» та «функціональнішою», що не зовсім відповідає дійсності. Пропонуємо на курсах не давати вибору російська чи українська, а навчати саме української, щоб потім в процесі навчання здобувачам було простіше опанувати фахову термінологію. На заняттях пропонуємо навчати виключно українською мовою – це вимагає від студентів підвищеної уваги та концентрації. Таким чином вони розширюють свій словниковий запас, оскільки працює словесно-логічна пам'ять. Для залучення образної пам'яті можна на заняттях використовувати картинки з підписами, іноді можна використовувати інтернаціоналізми. Використання мови-посередника слід звести до мінімуму, тільки в дуже складних випадках, щоб максимально занурити здобувачів в мовне середовище.

Для розуміння написаного пропонуємо використувати англійську як мову-посередника, але тільки для перекладу нових слів. Якщо лексика вже використовувалась раніше, то перекладати її не треба. Можна передати описово або ж нагадати про те, що відбувалось на занятті, щоб здобувач задіяв власну пам'ять, а не йшов легким шляхом.

Для успішного володіння мовою ми пропонуємо використувати вправи на читання, говоріння та письмо. Спочатку на заняттях пропонуємо здобувачам читати уривки з фахових статей українською мовою з журналів або україномовних блогів для того, що артикуляційний апарат при звичаювався до вимови. Зауважимо, що кількість термінології має збільшуватися по мірі опанування мови.

Приклад статті, яка може бути використана під час заняття:

Що необхідно знати пересічному громадянину про Африканську чуму свиней (АЧС)

Поліщук Володимир Володимирович, Державна ветеринарна та фітосанітарна служба, 6.07.2015 р.

АЧС – це:

- гостра (ознаки хвороби розвиваються дуже швидко)
- високонтагіозна (надзвичайно заразна)
- інфекційна (здатна до зараження тобто може передаватись від однієї сприйнятливої тварини до іншої)
- вірусна (на збудник не діють антибіотики, тому не має лікування)
- хвороба (хворобливий стан організму – тварина виглядає підозріло, не так як завжди)
- свиней (хворіють лише домашні та дикі свині).

Є однією із найбільш небезпечних хвороб свиней, оскільки характеризується високою смертністю значними економічними збитками, зумовлених відсутністю вакцини, запровадженням спеціального режиму для свиного господарств, витратами на проведення моніторингових та діагностичних досліджень, організацію профілактичних та ліквідаційних заходів в разі загрози чи виникнення хвороби та торговельними обмеженнями, що запроваджуються для блокування її розповсюдження.

Вірус африканської чуми свиней не становить небезпеки для людини.

Збудник цього захворювання

Вірус, що містить ДНК і належить до родини *Asfaviridae* роду *Asfivirus*. Віріони – сферичної форми діаметром 175–215 нм.

Вірус стійкий до широкого діапазону температур і рН середовища.

• У трупах свиней вірус зберігається до десяти тижнів,

• у м'ясі від хворих тварин – до 155 днів,

• копченій шинці – до 5 місяців,

• у гною – до 3 місяців.

Ознаки хвороби

Лихоманка, синюшністю (ціаноз) шкіри та обширні крововиливи (геморагії) у внутрішніх органах.

Алгоритм протидії

• обізнаність населення країни (наявність інформаційних ресурсів та вільний доступ до інформації),

• усвідомлення загрози,

• взаємодія лікарів ветеринарної медицини з населенням і навпаки, уміцняння потенційної загрози,

• оперативне інформування власників тварин, фермерів, мисливців, м'ясників, перевізників і пересічних громадян про загрозу чуми, заходи біобезпеки та чітка взаємодія служб задіяних в організації протидії.

Що мають знати лікарі ветеринарної медицини про Африканську чуму свиней (АЧС) ?

Інформація про АЧС – орієнтована на фахівців ветеринарної медицини України у вигляді онлайн курсу представлена за адресою <http://www.edu.vet.ua/> Африканська чума свиней – розширений аналог онлайн курсу по АЧС Міжнародного епізоотичного бюро (ECASForce проект – англійською).

В юридичній площині – нормативним документом, що встановлює порядок проведення профілактичних заходів щодо недопущення захворювання свиней на африканську чуму свиней, ветеринарно-санітарних заходів у випадках прояву хвороби серед свиней у господарствах різних форм власності, у тому числі приватному секторі, дикій фауні та оздоровлення їх від АЧС, поводження з продукцією свинарства, одержаною в неблагополучних господарствах щодо АЧС, та є обов'язковою для виконання господарствами незалежно від форми власності і підпорядкування, фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, громадянами, спеціалістами ветеринарної медицини, органами місцевого самоврядування є Інструкція щодо профілактики та боротьби з африканською чумою свиней (Поліщук, 2015: 3).

Зауважимо, що наведений приклад призначений для здобувачів, які вже мають рівень В2.

Для початківців пропонуємо текст про професію загалом, який не буде перенавантажений термінами. Рекомендуємо звертатися до україномовних блогів, які орієнтовані на велику кількість людей.

Ветеринар

Ветеринар – це лікар, який спеціалізується на лікуванні та догляді за тваринами. Серед пацієнтів у ветеринара – домашні тварини, велика і дрібна рогата худоба, птахи, дикі тварини, риби і навіть бджоли.

Що робить ветеринар

Частіш за все ветеринар працює в клініці, де він займається:

- оглядом тварин, слухає скарги власників, щоб поставити діагноз;
- бере аналізи, робить УЗД;
- призначає і проводить медикаментозне лікування, за необхідності направляє на операцію;
- контролює стан чотирилапих пацієнтів на всіх етапах лікування;
- може проводити різні процедури (стерилізація, кастрація, пологи).

Також ветеринар потрібен на фермі. Там він щодня стежить за станом худоби, розробляє систему харчування і догляду за тваринами, щоб вони не хворіли і давали більший приплив. Проводить ветеринарно-санітарний контроль продукції – м'яса, молока, яєць, стежить, щоб вони були безпечні для людини.

Потрібен ветеринар і в зоопарку. Тут треба враховувати, що доведеться найчастіше працювати з екзотичними тваринами (Блог Work.ua, 2020).

Після цього тексту можна подати переклад незнайомих слів англійською мовою, щоб студенти розуміли про що йде мова в тексті. Обов'язково слід зробити опитування для перевірки розуміння тексту. Також можна запропонувати виконати вправу з пропусками, щоб здобувачі самостійно відновили уривок з тексту.

Приклад завдання:

Частіш за все _____ працює в _____, де він займається:

- оглядом тварин, слухає _____ власників, щоб поставити _____;
- бере _____, робить УЗД;
- призначає і проводить _____ лікування, за необхідності направляє на _____;
- контролює стан чотирилапих _____ на всіх етапах _____;
- може проводити різні _____ (стерилізація, кастрація, пологи).

При виконанні такого завдання здобувачі вчать правильно писати терміни, задіюючи образну та механічну пам'ять.

Для розвитку мовлення пропонуємо читати та розігрувати діалоги в аудиторії, які можуть бути між господарем пацієнта та лікарем.

Приклад діалогу, який може бути використаним на занятті.

– *Добрий день, лікарю!*

– *Добрий день. На що скаржитесь хворий?*

– *В мого собаки зник апетит. Він вже два дні не хоче їсти. Навіть свій улюблений корм!*

– *Цікава ситуація. А які ще симптоми?*

– *Буває скавчить вночі, може, в нього щось болить. Багато шерсті почало випадати.*

– *Я зрозумів. Добре, давайте оглянемо Вашого улюбленця. До речі, як його звати?*

– *Його звати Джон, йому 9 місяців.*

– *Я зроблю деякі аналізи. Результат буде завтра після 10.00, тому о 13.00 чекатиму завтра на прийомі.*

– *Дякую, лікарю. Гарного Вам дня! До побачення!*

– *Дякую, навзаєм! До побачення!*

Діалог такого типу спочатку читається викладачем, щоб здобувачі запам'ятали інтонацію та павзи. Вдруге текст зачитується здобувачами за ролями, а вже наступного заняття вони мають розповідати його напам'ять.

Аудіювання пропонуємо проводити таким чином: викладач читає текст на побутову тему чи професійного характеру (в ньому має бути тільки відома здобувачам лексика). Після прочитання викладач роздає картки з реченнями, в яких треба заповнити пропуски (слова повністю відсутні) або ж поставити правильну форму слова самостійно.

Приклад тексту:

Всім привіт. Мене звати Лія і я хочу розповісти про своє хобі. З самого дитинства я почала займатися балетом. В 5 років батьки віддали мене до балетної школи. Мені там дуже сподобалося. Спершу в мене не виходило танцювати так, як каже вчитель, але я наполегливо вчилася, поки не вийшло. Я тренувалася вдома робити всілякі фігури, мама мене в цьому підтримувала. В 7 років ми вже виступали в школі та в театрі. Зараз мені 14 років і я продовжую танцювати. Вірю, що через кілька років стану відомою балериною.

Приклад завдання з картки № 1

(Я) _____ звати Лія.

В 5 років (я) _____ віддали батьки до балетної школи.

Я (тренуватися) _____ вдома.

Мама мене (підтримувати) _____.

Зараз мені 14 років і я (продовжуювати) _____ танцювати.

Приклад завдання з картки № 2

1. Як звати головну героїню?

2. Чим займається дівчинка?

3. Скільки років було дівчині, коли її вперше віддали до балетної школи?

4. Чи виходило у дівчинки танцювати так, як каже вчитель?

5. Скільки зараз років дівчинці?

Варіантів таких вправ досить багато. Все залежить від викладача.

Для навичок письма на перших заняттях треба виконувати просто списування тексту чи окремих слів, типу словникового диктанту. Також можна давати завдання здобувачам самостійно написати текст чи діалог на заздалегідь підготовлені теми.

Наприклад:

1. Складіть діалог на тему «У лікарні».

2. Напишіть, як ви будете обстежувати пацієнта (8–10 речень). Розповідайте поетапно, як буде проходити ваше обстеження.

3. Напишіть текст про те, як ви вирішили стати лікарем.

4. Складіть діалог на тему «У головного лікаря».

5. Складіть діалог на тему «Розмова з господарем тварини/пацієнтом».

Висновки. Вищезгадані вправи були використані на заняттях з української мови як іноземної і показали, що здобувачі набагато швидше засвоюють нову лексику таким чином. Обмеження мови-посередника також позитивно впливає на рівень знань.

Нині спостерігаємо тенденцію повної українізації, коли в закладах принципово не обслуговують російською, а іноді можуть навіть відмовити російськомовним відвідувачам. Цей крок є досить жорстоким і викликає обурення серед певних суспільних груп. Однак, такий крок є додатковою мотивацією для іноземців, оскільки вони бачать, що вивчення є необхідним для того, щоб вільно почувати себе в іншій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурак М. Яблуко. Базовий рівень. Підручник. Львів : УКУ, 2017. 238 с.
2. Мазурик Д. Українська мова для іноземців. Крок за кроком. Харків : Фоліо, 2017. 288 с.
3. Селіверстова Л. Проблеми укладання навчальних програм з української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів, 2008. Вип. 3. С. 21–26.
4. Палінська О., Туркевич О. КРОК-1: Українська мова як іноземна. Навчальний посібник. Львів : В-во Львівської політехніки, 2014. 92 с.
5. Поліщук В., Державна ветеринарна та фітосанітарна служба, 6.07.2015 р. Що необхідно знати пересічному громадянину про Африканську чуму свиней (АЧС) – eДорада (edorada.org)
6. Ветеринар. Все про професію. *Блог Work.ua*. URL: <https://www.work.ua/career-guide/veterinarian/>
7. Мацько Л. Інноваційні технології викладання української мови як іноземної на підготовчому відділенні університету. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 229–238.

REFERENCES

1. Burak M. (2017) Yabluko. Bazovyi riven. [Apple. Basic level]. Pidruchnyk. The Manual. 238. [in Ukrainian].
2. Mazuryk D. (2017) Ukrainiska mova dlia inozemtsiv. Krok za krokom. [Ukrainian language for foreigners. Step by step.] 288. [in Ukrainian].
3. Seliverstova L. (2008) Problemy ukladannia navchalnykh prohram z ukrainskoi movy yak inozemnoi. Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi. [Problems in the establishment of curricula in Ukrainian as a foreign language. The theory and practice of teaching Ukrainian as a foreign language]. Vyp. 3. ed. 3. 21–26. [in Ukrainian].
4. Palinska O., Turkevych O. (2014) KROK-1: Ukrainiska mova yak inozemna. [STEP 1: Ukrainian as a foreign language]. Navchalnyi posibnyk – The training manual. v-vo Lvivskoi politekhniki – Publishing house of the Lviv Polytechnic. 92 s. [in Ukrainian].
5. Polishchuk V. (2015) Derzhavna veterynarna ta fitosanitarna sluzhba, r. Shcho neobkhidno znaty peresichnomu hromadianynu pro Afrykansku chumu svynei (AChS) – eDorada (edorada.org). [State Veterinary and Phytosanitary Service What the average citizen needs to know about African swine fever (ASF)]. [in Ukrainian].
6. Veterynar. Vse pro profesiiu. [Veterinarian. All about the profession] Bloh Work.ua – The blog Work.ua URL: <https://www.work.ua/career-guide/veterinarian/> [in Ukrainian].
7. Matsko L. (2011) Innovatsiini tekhnolohii vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi na pidhotovchomu viddilenni universytetu. Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi. [Innovative technologies of teaching Ukrainian as a foreign language at the preparatory department of the university. The theory and practice of teaching Ukrainian as a foreign language]. Vyp. 6. ed. 6. 229–238. [in Ukrainian].